

SLOVENSKÝ JAZYK

VZDELÁVACIA PUBLIKÁCIA PRE ŽIAKOV

Projekt: Škola budúcich desaťročí

ITMS kód Projektu: 26130130100

Autor. Ing. Štefan Pillár

OBSAH

1. Úvod.....	3
2. Úvod do metód štúdia.....	5
2.1 Praktická časť k celku.....	12
3. Funkčné jazykové štýly.....	17
3.1 Praktická časť k celku.....	23
4. Lexikológia.....	28
4.1 Praktická časť k celku.....	50
5. Informácia a komunikácia.....	54
5.1 Praktická časť k celku.....	61
6. Záver.....	65

ÚVOD

Vyučovací predmet slovenský jazyk má v systéme školského vzdelávania centrálnu postavenie, pretože vytvára základy pre zvládnutie ostatných vyučovacích predmetov.

Kvalitné poznanie a ovládanie slovenského jazyka podmieňuje kultivovanú komunikáciu jeho nositeľov. Prostredníctvom uvedomenia si miesta slovenského jazyka v našej spoločnosti si jednotlivec zároveň uvedomuje svoju národnú identitu a štátnu príslušnosť.

V reminiscenciách zo študentských lavíc sa nám vynárajú tradičné vzdelávacie formy a metódy, ktoré sa priam zakonzervovali v školskej praxi v základných a stredných školách. A práve tieto zaužívané postupy spôsobili, že výchova k tvorivosti, podpora individuálneho myslenia a prirodzenej zvedavosti boli takmer systematicky tlmené. Podnety, ktorými by pedagóg vzbudil zvedavosť a zároveň i záujem, sa chápali ako irelevantné. Tieto zaužívané stereotypy pretrvávajú, no čoraz intenzívnejšie sa do popredia dostávajú požiadavky na zmenu prístupu učiteľov k dosahovaniu pedagogických cieľov vo výchovno-vzdelávacom procese.

Zdôrazňuje sa nevyhnutnosť nahradiť inštruktorské vysvetľovanie učiteľským majstrovstvom. Na študenta prestávame hľadiť ako na nádobu, ktorú treba naplniť, ale vnímame ho ako pochodň, ktorú treba zapáliť.

Našou snahou je dosiahnuť rozvoj motivácie, aktivity, kreativity, tvorivého a nezávislého myslenia študentov, ktorí zároveň pociťujú zmysluplnosť vyučovacieho procesu. Nosnou pointou moderného vnímania vyučovania sú slová:

*Ak mi niečo vysvetlíš – zabudnem,
ak mi to ukážeš – zapamätám si,
ale ak to urobím – pochopím.*

*Hľadajme spôsob,
aby učitelia menej učili
a žiaci viac pochopili.*

J. A. Komenský

1. ÚVOD DO METÓD ŠTÚDIA

RACIONALIZÁCIA DUŠEVNEJ PRÁCE

- zásady:
- rozdeliť si čas na prácu i zábavu, striedať telesnú a duševnú prácu
- dodržiavať zásady správnej životosprávy
- zaviesť si vhodné metódy vykonávania prác, zaviesť si plánovanie

KDE A AKO HĽADAŤ INFORMÁCIE

Informatika

- × **informácia** (z lat. informare – utvárať, odovzdávať predstavu) – dva významy:
- × 1. akýkoľvek údaj, poznatok, fakt
- × 2. údaj, ktorý je **dôležitý vzhľadom na potreby používateľa**, obohacuje jeho poznanie, týmto sa zaoberá informatika

INFORMATIKA:

- je nový študijný, profesiový a vedný odbor, ktorý sa zaoberá vznikom, získavaním, spracúvaním, ukladáním, sprístupňovaním, odovzdávaním a využívaním odborných informácií
- vznikla v päťdesiatych rokoch dvadsiateho storočia v súvislosti s kybernetikou (veda o riadení a prenose informácií v zložitých systémoch)

Základné informačné inštitúcie:

- knižnice
- bibliografické inštitúcie
- strediská vedeckých a technických informácií

Knižnice

- primárne informačné pramene – rôzne slovníky, encyklopédie, časopisy – originálne, nespracované pramene
- sekundárne informačné pramene – katalógy (menné, vecné, systematické, periodík) – každý katalogizačný lístok
- terciárne informačné pramene – bibliografie (zoznamy literatúry o nejakej téme) a rešerše (prehľady údajov o žiadanej problematike)
- u nás je najväčšou knižnicou knižnica Matice slovenskej v Martine

Knihy a odborné časopisy

- × **záložka na obálke** – stručná informácia o obsahu knihy
- × **obsah** – zoznam názvov jednotlivých kapitol
- × **úvod (predhovor)** – autor komentuje obsah knihy uvedením svojho zámeru, plánu a metód práce; upozorňuje aj na to, čo v knihe čitateľ nenájde a prečo
- × **index (register) menný a vecný** – abecedný zoznam dôležitých mien a odborných termínov s uvedením strán, na ktorých sa v knihe o nich píše
- × **zoznam použitých skratiek** – býva najmä v slovníkoch· literatúra (bibliografia) – abecedný zoznam použitej a citovanej literatúry (meno autora, názov diela, miesto vydania, vydavateľstvo, rok vydania, príp. rozsah)
- × **resumé – zhrnutie**, stručný obsah odbornej knihy alebo článku, často býva aj cudzojazyčné (aspoň 2 cudzie jazyky)

PROSTRIEDKY MASOVEJ KOMUNIKÁCIE

tlač, rozhlas a televízia -
informovanie o nových
literárnych dielach:

- 1. anotácia (stručne informuje)
- 2. referát (obsiahlejšie informuje a agituje za prečítanie diela)
- 3. recenzia (dôkladne informuje, analyzuje a hodnotí klady a zápory diela)

AKO SPRACÚVAŤ A UCHOVÁVAŤ INFORMÁCIE

Diár

- všetky pracovné i osobné povinnosti, ktoré máme istý deň vykonať
- farebne odlišujeme, najdôležitejšie postrehy toho-ktorého dňa prenášame do kartotéky

Denník

- zážitky uplynulého dňa v časovom slede
- miesto pre neskoršie poznámky
- pokiaľ ho čítame aspoň 2-3 x do mesiaca zlepšujeme si vyjadrovanie

Poznámky vo vlastnej knihe

- 1. podčiarkovanie (zvislá čiara na okraji)
- 2. poznámky na okraji strany (na margu) – marginálie
- 3. papieriky s poznámkami v knihe
- 4. operátory – značky čitateľa

Výpisky a výstrižky

- výstrižky – výstižné úryvky z časopisov
- výpisky: jedna ucelená myšlienka, doslovný citát, anotácia knihy, článku, vlastné hodnotenie
- horná časť – heslo
- dolná časť – autor, názov knihy, miesto, vydavateľ, rok vydania, strana, dátum zápisu do kartotéky
- prehľadná, systematická, jednoduchá
- oddelenia a pododdelenia
- 1cm Marginálie Heslo
- 2 cm autor, názov knihy, miesto, vydavateľ, rok vydania, strana, dátum zápisu

KONSPEKT, OSNOVA, TÉZY

konspekt:

- **záznam základných údajov, hlavných myšlienok, príkladov, dôkazov i doslovných citátov z počutého alebo prečítaného odborného textu**
- zhustený, ale verný obsah textu, zachováva jeho logickú štruktúru
- jeho forma musí byť prehľadná

osnova:

- **najstručnejší a najprehľadnejší záznam obsahu textu**
- **v bodoch, heslách, (menných) vetách**
- heslá obsahujú základné (kľúčové pojmy)

tézy:

- **obsah textu v ucelených vetách**
- nazývajú sa aj sylaby

PRAKTICKÁ ČASŤ K CELKU

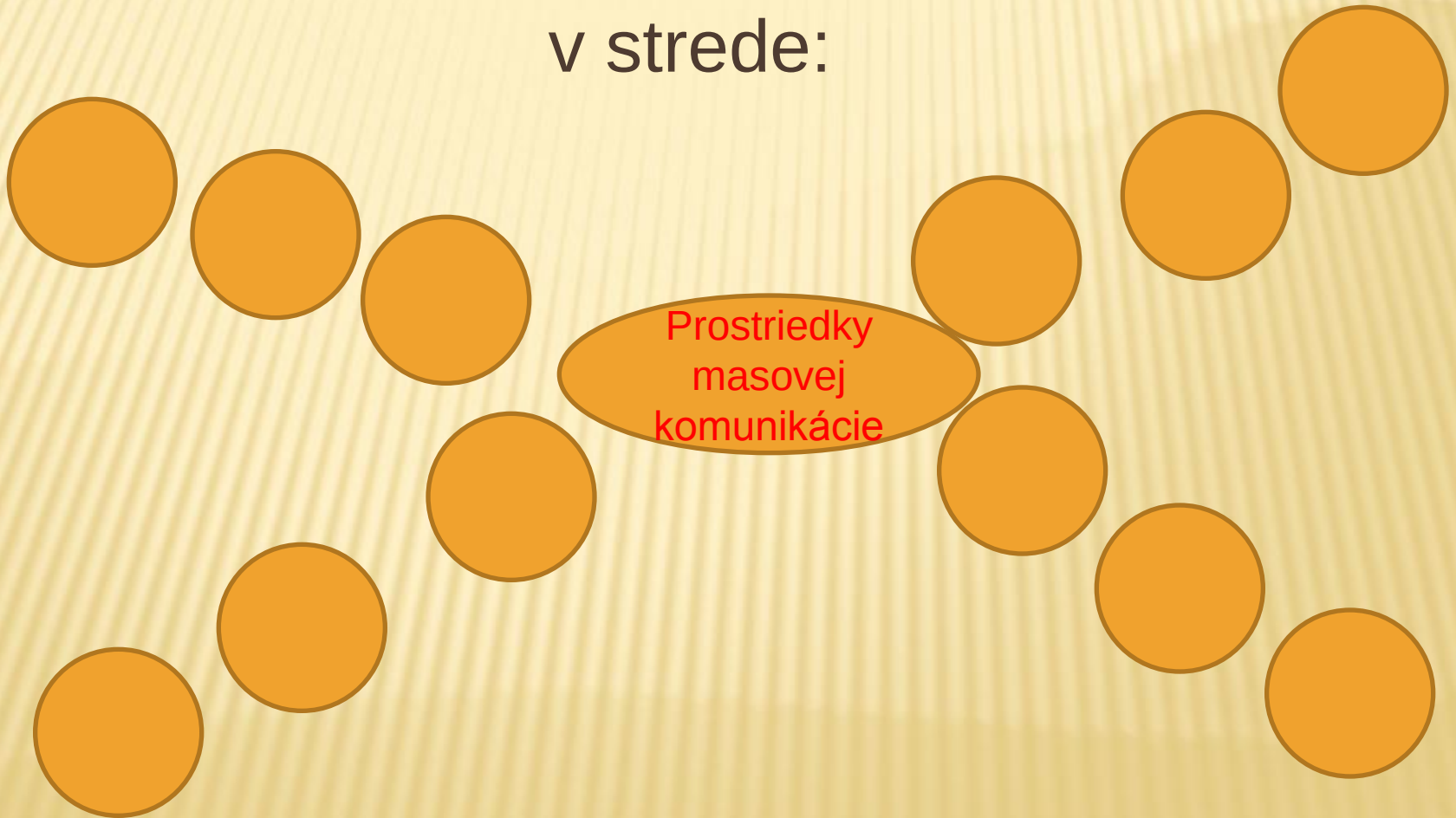
1. Vyberte sa do Vašej najbližšej knižnice a urobte rozhovor s pracovníčkou knižnice. Opýtajte sa na knihy, o ktoré je najväčší záujem, a naopak, o ktoré knihy javia čitatelia najmenší záujem.
 - Aké slovníky a príručky slovenského jazyka asa nachádzajú v ich knižnice. Spýtajte sa na rok vydania.
 - Pouvažujte nad ďalšími otázkami a na nasledujúcej hodine prineste správu o informáciách, ktoré ste sa dozvedeli.

2. Urobte prezentáciu v Pover Pointe, v ktorej budete spolužiakov informovať o možnostiach vypožičiavania kníh vo Vašom kraji.

Prineste prehľad všetkých knižníc vo vašom okolí, aký typ kníh tam dominuje a aký majú spôsob vypožičiavania kníh.

3. V priebehu najbližšieho týždňa si robte denný zápisník. Zapisujte si všetky povinnosti, ktoré máte v ten deň vykonať. Použite čo najviac farieb a čo najviac bodov.

4. DO BUBLÍN POSTUPNE VPISUJTE VŠETKO,
čo podľa Vás súvisí s hlavným pojmom
v strede:

5. Rozdeľte sa do viacerých skupín. Každá skupina píše na papier všetko, čo vie a čo podľa nej súvisí problematikou: *Ako uchovávať informácie*. Každá skupina použije pero s inou farebnou náplňou. Papiere si skupiny postupne medzi sebou posúvajú a dopĺňajú informácie, na ktoré ich spolužiaci zabudli. V závere, keď sa papier vráti pôvodnej skupine, študenti prečítajú koľko bodov uviedli sami a koľko doplnili ich spolužiaci.

2. FUNKČNÉ JAZYKOVÉ ŠTÝLY

- ✗ **jazyk plní rozličné funkcie** (jazyk = spoločenský jav):
- ✗ **základná funkcia** – **komunikatívna** (dorozumievacia) funkcia
- ✗ **štylistika** – odbor jazykovedy skúmajúci ktoré jazykové prostriedky sú najvhodnejšie z hľadiska jazykovej komunikácie, najmä v rámci jazykových štýlov

FUNKČNÉ JAZYKOVÉ ŠTÝLY:

- **1. verejný styk:**
 - **náučný** (odborný)
 - **administratívny** (úradný)
 - **publicistický**
 - **rečnícky**
 - **umelecký; esejistický**
- **2. súkromný styk –**
 - **hovorový štýl:**
 - realizuje sa prevažne ústne, aj nespisovné slová
 - štandard – ustupujú nárečové prvky v prospech hovorových slov a odborného slangu
 - **administratívny štýl:**
 - **písomný štýl**
 - **hlavné znaky:** vecnosť, stručnosť, prehľadnosť

SLOHOVÉ POSTUPY A SLOHOVÉ ÚTVARY (ŽÁNRE)

- **4 základné slohové postupy:**
 - **1. informačný**
 - **2. výkladový**
 - **3. opisný**
 - **4. rozprávací**
- uplatňujú sa v ustálených vzoroch – slohových žánroch (útvároch)
- ak slohovým útvárom zodpovedá viac slohových postupov, nazývame ich hybridné (zmiešané slohové útvary)

SLOHOVÉ POSTUPY A ŽÁNRE

- 1. Informačný
 - stručné údaje (fakty) na otázky: kto? čo? kedy? kde? (ako? prečo?)
 - správa, oznámenie – rozličné druhy hovorového, administratívneho a publicistického štýlu), bežné rozhovory
- 2. Rozprávací
 - udalosti, príbehy, zážitky v časovej postupnosti
 - rozprávanie, fejtón, bájka, rozprávka, povesť, poviedka, novela, román
- 3. Opisný
 - vecné (vonkajšie) vzťahy, znaky, vlastnosti, následnosť činností
 - opis, návod, životopis, posudok, charakteristika, cestopis, reportáž
- 4. a) výkladový
 - vnútorné vzťahy (príčinné a dôsledkové)
 - výklad, odborný referát, prednáška
- 4. b) úvahový
 - konfrontácia subjektívneho a objektívneho hodnotenia
 - úvaha, kritika, esej, recenzia, diskusný príspevok, prejav, úvodník, komentár

SLOHOTVORNÝ (ŠTÝLOTVORNÝ) PROCES AKO POSTUPOVAŤ PRI PÍSANÍ VLASTNEJ PRÁCE – SLOHOVÉHO ÚTVARU

- ✖ 1. Objasníme si tému, funkciu a situáciu svojho prejavu
- ✖ 2. Vyberieme fakty a informácie potrebné pre tému
- ✖ 3. Osnova
- ✖ 4. Koncept
- ✖ 5. Upravujeme, zlepšujeme koncept
- ✖ 6. Čistopis

- **Štýl**

cieľavedomý výber a usporiadanie jazykových prostriedkov s ohľadom na funkciu a situáciu prejavu

- tento proces sa nazýva kompozícia a štylizácia

- **Koncept**

- prvopis

- píšeme čo nás prvé napadne, nad pravopisom a štylistikou sa príliš nepozastavujeme

- **Individuálny štýl**

- vyjadrenie dvoch ľudí k rovnakej téme nie je nikdy rovnaké – každý má svoj individuálny štýl, pôsobia tu subjektívne štýlotvorné činitele (najdôležitejší je autorova intelektuálna vyspelosť)

PRAKTICKÁ ČASŤ K CELKU

1. Roztried'te útvary hovorového štýlu do slohových postupov:

pozvanie na stretnutie bývalých spolužiakov, jednoduchý opis predmetu, rozprávanie svojich spomienok, pracovný postup pri amatérskej oprave, vysvetlenie neskorého príchodu, mravné ponaučenie.

ROZPRÁVACÍ:

OPISNÝ:

INFORMAČNÝ:

VÝKLADOVÝ:

- ✖ 2. Rozdeľte sa do dvojíc a pokúste sa vytvoriť pozvanie na svoju narodeninovú oslavu pre svojich spolužiakov hovorovom štýle.
- ✖ 3. Vytvorte v hovorovom štýle vysvetlenie neskorého príchodu do školy.
- ✖ 4. Vymyslite inzerát na svojho spolužiaka/spolužiačku v hovorovom štýle. Vyzdvihnite jeho/jej pozitívne vlastnosti, talent, v čom vyniká.

5. Prečítajte si ukážku:

„Spolužiak Peťo sa zrazu rozbehol k bazénu a skočil hlavičku. Najprv sme si mysleli, že machruje. Keď sa však dlho nevynáral z vody, střípli sme od strachu. Skočili sme za ním, vytiahli ho na breh a položili na chrbát. Vedeli sme, že je zle. Zakrvavená hlava, bezvládne telo.

Privolali sme plavčíka. Keď Peťo nereagoval na oslovenie ani na bolestivý podnet, plavčík usúdil, že je zrejme v bezvedomí. Dral mu pevne oboma rukami hlavu, nadvihol mu dolnú čeľusť a pozoroval, či dýcha. Keď sa ukázalo, že žije, zvýskli sme od radosti. Istá staršia pani zakričala, aby sme zavolali záchranku na číslo 112 a priniesli lekárničku na ošetrovanie krvácania hlavy.

Potom plavčík požiadal štyroch ľudí okolo o pomoc a spolu Peťu uložili do stabilizovanej polohy.“

Pracujte s ukážkou.

Vytvorte úvod a záver k ukážke.

+ 6. Obráť sa na svojho spolužiaka a zadaj mu otázku súvisiacu a našou témou- **jazykové štýly, slohové postupy a žánre**. Sleduj, či odpovedal správne, ak nie, oprav ho alebo doplň jeho odpoveď.

Úlohy si vymeňte.

Takto sa postupne vystriedajte všetci v triede.

7. Zarad'te slová a slovné spojenia do skupín podľa príslušnosti k štýlovej vrstve:

kravina, vicišpán, objednávka, matikár, gruľa, lexikológia, dereš, fušky, luna, tatíčko, lingvista, penále, operačka, deva, tablet, Janko, palatín, vesna, notebook, krumpl'a.

3. LEXIKOLÓGIA

- ✗ **náuka o slove a slovnej zásobe**
- ✗ objasňuje slovnú zásobu z hľadiska významu (tematiky) a formy (pomenovania)
- ✗ slovná zásoba je jednou z hlavných zložiek jazyka a tvorí lexikálnu rovinu

POJEM A SLOVO

× slovo:

- × ustálená skupina hlások
- × niečo pomenúva, označuje
- × má lexikálny a gramatický význam
- × musí mať ustálenú formu, vecný význam
- × niektoré slová sú viacvýznamové (okrem prvého majú aj druhotný význam – napr. hlava)
- × zvieratá – nadradený pojem rovnocenným pojmom líška, pes, mačka, ...

× pojem:

- × základnou formou ľudského myslenia
- × je odrazom všeobecných a podstatných vlastností predmetov a javov skutočnosti
- × obsah pojmu je daný výpočtom jeho základných znakov, vymedzuje ho definícia
- × pomenovaním pojmu je slovo alebo skupina slov – slovné spojenie

ETYMOLOGIA

× náuka o skúmaní pôvodu slov

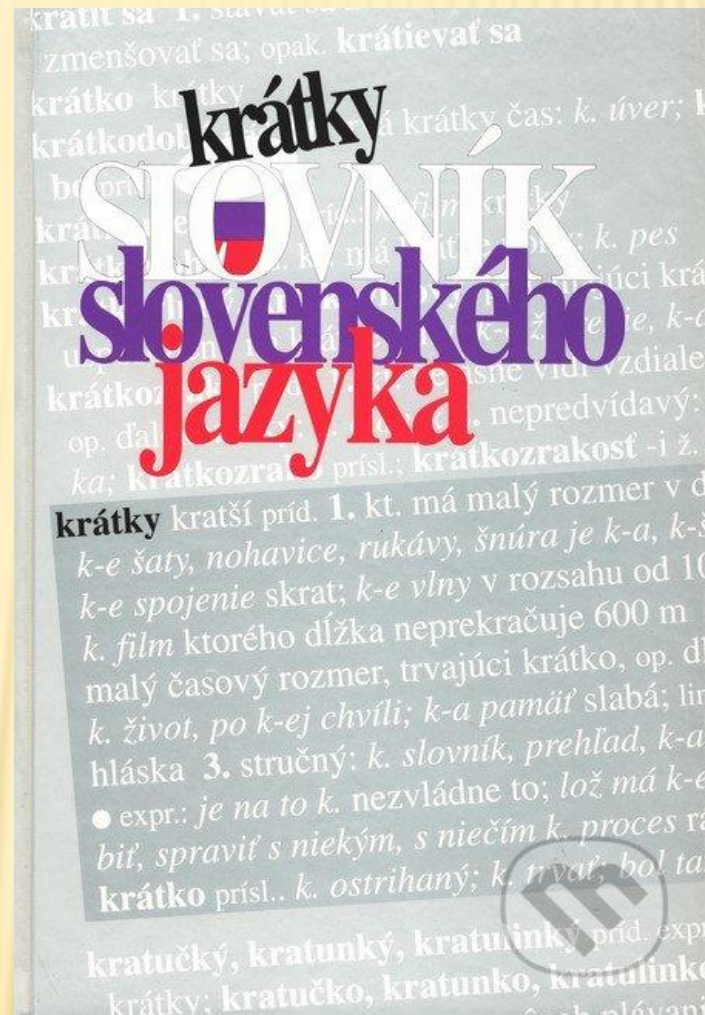
- **synonymá** – slová podobného významu a rôzneho znenia
- **paronymá** – slová, ktoré sa hláskovo podobajú a hláskovo ovplyvňujú
- **homonymá** – slová rovnakého znenia a iného významu

SLOVNÁ ZÁSoba A SLOVNÍKY

Krátky slovník slovenského jazyka

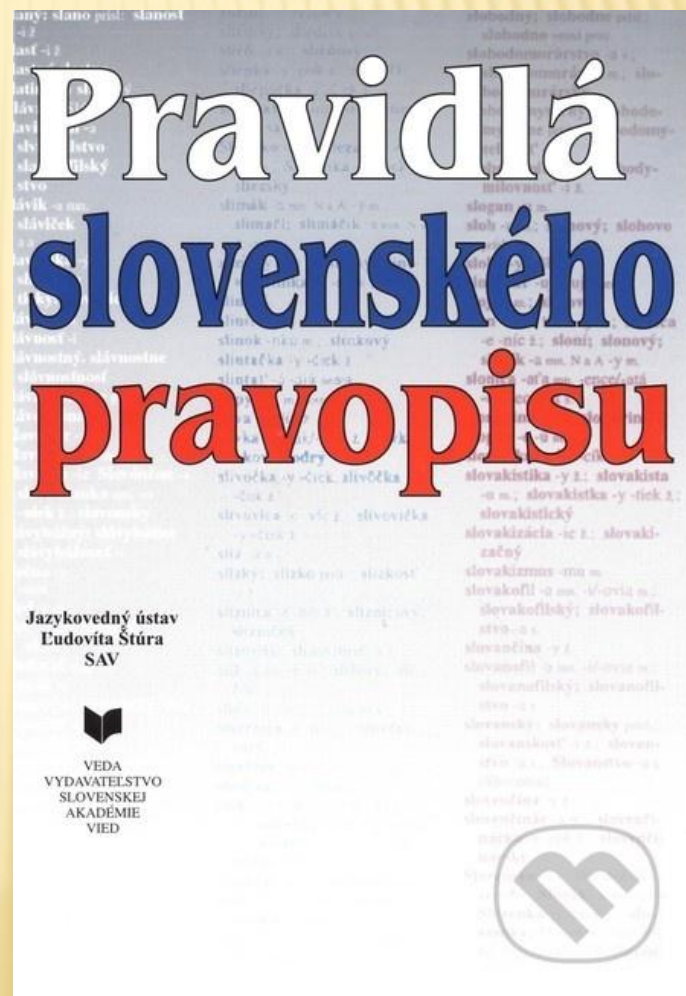
predstavuje doplnenú a
upravenú podobu
jednozväzkového výkladového
slovníka spisovnej slovenčiny
odrážajúceho aj zmeny v
slovnej zásobe slovenčiny
odzrkadľujúce spoločenské,
politické a ekonomické premeny
po roku 1989.

V slovníku používateľ nájde
najdôležitejšie údaje o význame
približne **60 000 zachytených
slov** spolu s dokladovými
spojeniami ilustrujúcimi **význam
slova, základné gramatické
informácie** o pravopisne
kodifikovaných podobách slov a
informácie o **funkčnom
zaradení jednotlivých slov**.

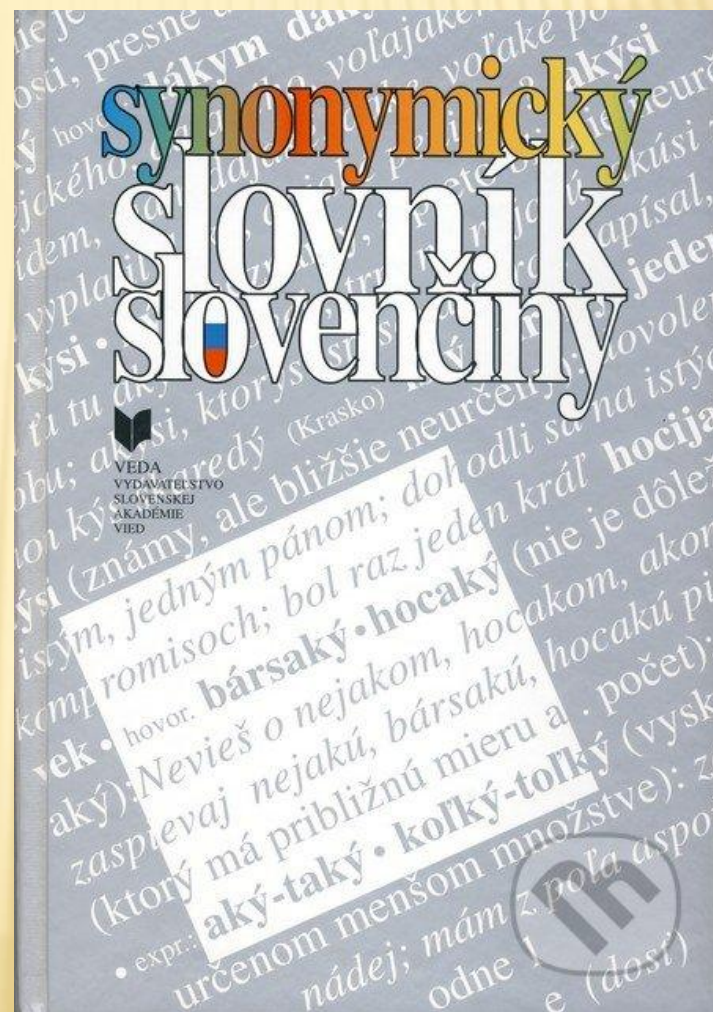
PRAVIDLÁ SLOVENSKÉHO PRAVOPISU

- ✖ sú jednou zo základných kodifikačných príručiek slovenského jazyka.
- ✖ Uvádzajú sa v nej všetky pravopisné pravidlá, podľa ktorých sa má postupovať pri tvorbe písaných jazykových prejavov, spolu s množstvom konkrétnych príkladov.
- ✖ Súčasťou príručky je aj rozsiahly pravopisný a gramatický slovník obsahujúci vyše **70 000 slov**.

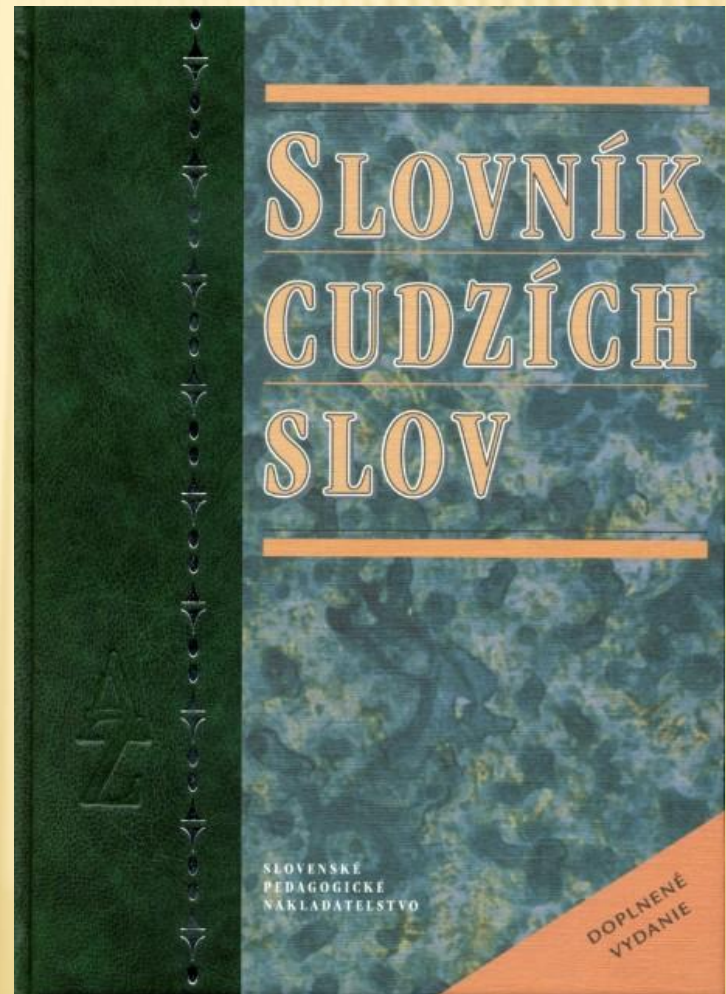
SYNONYMICKÝ SLOVNÍK SLOVENČINY

- ✖ Slovník obsahuje okolo 40 000 heslových statí, z čoho je 30 000 odkazových hesiel.
- ✖ Za synonymá sa v slovníku pokladajú nielen slová významovo totožné, ale aj slová významovo blízke, t. j. také, ktoré popri významovej zhode vykazujú aj isté rozdiely.
- ✖ Hoci sa pri opise lexikálnych synonymým vychádza zo stavu v súčasnom spisovnom jazyku, v záberoch synonymických radov sa hranica spisovnosti neraz prekračuje, pretože aj v oblasti synonymie pôsobí dynamika jazyka.

SLOVNÍK CUDZÍCH SLOV

- ✖ Druhé, zrevidované a doplnené vydanie akademického Slovníka cudzích slov obsahuje vyše 100 000 významov v súčasnosti používaných slov, citátových spojení, skratiek a značiek cudzieho pôvodu.
- ✖ Slovník aktuálne odráža spoločenské, ekonomické a politické zmeny v našej spoločnosti, ktoré sa premietli aj do jazyka.
- ✖ Autori a prekladatelia doplnili nové slová a výrazy z najdynamickejšie sa rozvíjajúcich komunikačných sfér; spresnili a aktualizovali výklad niektorých slov; pridali nové významy k už existujúcim slovám; zrevidovali údaje o pôvode slov a výslovnosti.

ĎALŠIE DRUHY SLOVNÍKOV:

- ✗ Malý frazeologický slovník
- ✗ Terminologické slovníky,
- ✗ Slovník cudzích slov
- ✗ dvojazyčné slovníky
- ✗ etymologické, frekvenčné, retrográdne slovníky

ZÁKLADNÁ A INDIVIDUÁLNA SLOVNÁ ZÁSoba

- × základná slovná zásoba – najpoužívanéjšie slová (1000 – 1500)
- × individuálna slovná zásoba
- × priemer: 3000 – 8000 slov
- × aktívna – slová, ktoré poznáme a používame
- × pasívna – 5-krát väčšia než aktívna – slová, ktoré poznáme, ale nepoužívame

SYSTÉM V SLOVNEJ ZÁSLOBE

- ✗ 1. podľa vecného významu:
- ✗ a) 10 slovných druhov (plnovýznamové – neplnovýznamové)
- ✗ b) jednovýznamové – viacvýznamové
- ✗ c) neodvodené – odvodené; zložené
- ✗ d) synonymá (rovnosnačné)
- ✗ e) homonymá (rovnosvukčné)
- ✗ f) antonymá (protikladné)
- ✗ g) paronymá (hláskoslovne a významovo sa ovplyvňujúce)
- ✗ h) súradné – nesúradné (významovo nadradené, podradené)

× 2. podľa dobového výskytu:

- × a) nové (neologizmy)
- × b) zastarané, archaizmy, historizmy

× 3. podľa príslušnosti k štýlovej vrstve:

- × a) neutrálne (štylisticky nepríznakové)
- × b) štylisticky príznakové:
 - × - spisovné (odborné, básnické, hovorové)
 - × - nespisovné (vulgárne, žargónové, argotové)

× 4. podľa expresivity:

- × a) neutrálne (bez citového zafarbenia)
- × b) citovo zafarbené (zjemňujúce, zhoršujúce)

ŠTÝLOVÉ ROZVRSTVENIE SLOVNEJ ZÁSObY

× Vyšší štýl

- **archaizmy** – slová, ktoré už bežne nepoužívame, pretože boli nahradené novými slovami
- **neologizmy** – novovzniknuté slová alebo spojenia slov
- **poetizmy** – básnické slová (deva, luna...)
- **termíny** – jedno- alebo viacslovné pomenovania, ktoré nám umožňujú vyjadrovať sa presne a jednoznačne
- **cudzie slová** – slová, ktoré sa preberali a aj v súčasnosti sa preberajú z cudzích jazykov
 - I. zdomácnené – už ich nepociťuje ako cudzie (napr. rádio, televízor...)
 - II. medzinárodné slová (internacionalizmy) – vyskytujú sa vo viacerých (aspoň 3) jazykoch (napr. aliancia)

× Stredný štýl (štandardná podoba)

- **stylisticky bezpríznakové** – možno použiť vo všetkých štýloch
- patria do **jadra slovnej zásoby** (napr. dom, písať, hore, desať...)

c) Nižší štýl

- **profesionalizmy** – nespisovné slová, ktoré používa istá profesia
 - slúžia na rýchle a úsporné vyjadrovanie sa (napr. operačná sála – operačka)
- **dialektizmy** – nárečové slová (napr. grule..)
- **argot** – tajná, šifrovaná reč, v ktorej sa známe slová používajú v kontexte, ktorému nezasvätený človek nerozumie (napr. televízor – dorozumievanie sa z okna do okna vo väznici)
- **slang** – nespisovné slová, ktoré vznikajú deformáciou známych slov
 - používa ich istá veková, spoločenská alebo záujmová skupina
- **vulgarizmy** – hrubé, neslušné výrazy

OBOHACOVANIE SLOVNEJ ZÁSObY

- ✗ cudzie slová (prevzaté slová):
 1. zdomácnené (víkend)
 2. pôvodné (science-fiction)
 3. internacionalizmy (emócia)
- väčšinou sa skloňujú podľa domácich vzorov
- ✗ slovná zásoba sa okrem tvorenia nových slov a preberania cudzích slov obohacuje aj tým, že slová dostávajú nový význam
- ✗ centrum slovnej zásoby sa mení najpomalšie

ŠTYLISTICKÉ VYUŽITIE SLOVNEJ ZÁSObY

Expresívne slová

- slová, ktoré, na rozdiel od štylisticky neutrálnych, majú kladný (maznavý) alebo záporný (hanlivý) odtienok, ktorý je označený v Slovníku slovenského jazyka
- používajú sa iba v úzkom, familiárnom styku

Synonymá

- rovnoznačné, no nerovnako znejúce slová
- nemajú vždy totožný význam (odlišujú sa významovými a štylistickými odtienkami)
- synonymické rady nájdeme v Malom synonymickom slovníku

Antonymá

- slová opačného významu
- obyčajne tvoria dvojice, no sú i iné prípady (starý – nový, mladý)

FRAZEOLGIZMY

- ✗ ustálené spojenie najmenej dvoch slov, ktoré má spravidla prenesený význam
- ✗ frazeológia je náuka všetkých frazeologizmov ako aj súhrn všetkých frazeologizmov
- ✗ môžu byť ľudové, intelektuálne a europizmy

TVORENIE SLOV

1. odvodzovaním

2. skladaním

3. skracovaním

ODVODZOVANIE

✗ · najčastejší spôsob tvorenia slov

- ✗ · odvodené slová sa tvoria **zo základových slov** (napr. **krik** → **kričať**)
- ✗ · každé odvodené slovo má istý význam a formu
- ✗ · isté slovotvorné prípony majú istý spoločný význam (ička – deminutíva (hlava → hlavička); ženské substantíva od
- ✗ substantív mužského rodu (chirurg → chirurgička) – prechyl'ovanie)
- ✗ · produktívne prípony – prípony, pomocou ktorých sa tvorí najviac nových slov
- ✗ · nové slová sú správne iba vtedy, ak vznikli podľa slovotvorných typov ustálených v slovenčine a odrážajú isté javy zo
- ✗ skutočnosti
- ✗ · k novým slovám patria aj okazionalizmy (príležitostné slová)

SYSTÉMOVÁ POSTUPNOSŤ PRI ODVODZOVANÍ

- ✗ z hľadiska formy rozčleňujeme odvodené slová na dve slovotvorné časti (binárny princíp):
 - ✗ 1. slovotvorný základ:
 - ✗ a) neodvodené slová (dom)
 - ✗ b) odvodené slová (dokončiť)
 - ✗ c) zložené slová alebo slovné spojenia (veľkomesto, Banská Bystrica)
 - ✗ d) predložkové spojenia (pod zemou)
 - ✗ 2. slovotvorný formant:
 - ✗ a) slovotvorná prípona (ufix)
 - ✗ b) slovotvorná predpona (prefix)

SKLADANIE A SKRACOVANIE

SKLADANIE

- slov tvorených skladaním je menej než slov tvorených odvodzovaním
- **nové slovo vzniká z dvoch slovných základov a má poväčšine iný význam než slovné základy**
(krasokorčuliar, novovek)
- nepravé – zrazeniny – kníhtlačiareň, pravdepodobný
- hybridné zlúčeniny (jedna časť je cudzieho pôvodu – autoškola)
- prídavné mená so spojovníkom (česko-slovenský)

SKRACOVANIE

1. typ atď.:
 - len v písomnom prejave
 - píše sa za nimi bodka
 - čítame ich ako celé slová
2. typ USA – inciálové skratkové slová
3. typ SATUR:
 - skloňujú sa začiatkové písmená alebo slabiky
4. značky

UNIVERBIZÁCIA A MULTIVERBIZÁCIA

- × univerbizácia:
 - × skracovanie viacslovných pomenovaní (minerálna voda → minerálka)
 - × · nový názov vzniká z prídavného mena viacslovného pomenovania a z prípon -ka, -čka, -ovka, -ák/-iak, ár/-iar
- × multiverbizácia:
 - × · jednoslovné pomenovanie sa nahradí viacslovným, pričom viacslovné vyjadrenie získava odlišný, špecifický význam
 - × vyskytuje sa prevažne v odbornom jazyku, v bežnej komunikácii pôsobí neprirodzene (napr. Roľník oral hlboko. → Traktorista vykonal hlbokú orbu.)

1. Uved'te významy slova *zvonček, jazyk, koruna*.

V akom slovníku ich budete hľadať?

2. Vysvetlite vnútornú podobnosť medzi „*má dobrú hlavu*“ – „*je hlavou štátu*“ .

Aká vlastnosť vychádza zo slova hlava?

3. Uved'te aké významy slova *markíza* poznáte.

4. Vytvorte synonymické rady od slov:

- *topánky*
- *poponáhľat' sa*
- *profesionál*

5. Vytvorte antonymá:

čistý -

deň -

analýza -

pekný –

opraviť –

6. Pokúste sa vymyslieť viacero spôsobov ako môžete povedať niekomu, aby odišiel z vašej izby. Iba jedným slovom.

7. Rozdeľte sa do 4 skupín. Každá skupina sa pokúsi zmeniť báseň tak, že niektoré slová zameníte za ich antonymá:

Kým si mladý.

*Čo bude zajtra, nikdy sa nespytuj,
a každý deň, čo osud ti darom dá,
prirátaj k zisku.*

V závere každá skupina prečíta, akú báseň sa im podarilo vytvoriť.

4. INFORMÁCIA A KOMUNIKÁCIA

- základné údaje informácie sú odpovede na otázky čo?, kde?, kedy?, kto? a prípadne aj prečo? a ako?
- dĺžka viet a ich usporiadanie závisia od funkcie informácie
- na plagátoch sa častejšie vyskytuje menné vyjadrovanie, jednočlenné menné vety
- obsah informácie sa nezmení, aj keď zmeníme poradie údajov alebo viet

DRUHY INFORMAČNÝCH ÚTVAROV

- ✘ informačné útvary sú pomenované podľa svojej funkcie, prípadne podľa obsahu alebo formy
- ✘ dotazníky (formuláre) – administratívny a pracovný styk

KOMUNIKÁCIA

- ✗ výmena informácií medzi podávateľom a prijímateľom v istej komunikatívnej situácii
- ✗ tri fázy: pozorovanie objektívnej skutočnosti, formovanie psychického obsahu a výber jazykových prostriedkov na jeho vyjadrenie
- ✗ môže ju znehodnotiť nízka intenzita hlasu, neprimerané tempo reči, zlá výslovnosť (artikulácia); v písomnej forme
- ✗ nečitateľné písmo, neprehľadnosť, neúplnosť alebo nepresnosť údajov
- ✗ **Vecnosť a zdvorilosť v rečovej komunikácii**
- ✗ · v spoločenskom styku, v rečovej komunikácii okrem presného a vecného štylizovania treba uplatňovať aj zásady
- ✗ zdvorilého spoločenského správania – rečovú etiketu, ktorou kladne ovplyvňujeme partnerov komunikácie

SPOLOČENSKÝ VÝZNAM ZÍSKAVANIA INFORMÁCIÍ

Anketa

anketa je **spôsob zisťovania verejnej mienky formou odpovedí na určité otázky**

existujú aj výskumné ústavy verejnej mienky

Nástenné noviny

- v škole, triede – výstrižky, aktuality, vlastná tvorba

Test

skúška (zväčša písomná), pomocou ktorej sa rýchlo (podľa šablóny) zisťuje porozumenie pojmov a ich vzájomných vzťahov alebo úroveň schopnosti vykonávať nejakú činnosť

- na vyskúšanie veľkého počtu zamestnancov, úrovne pochopenia, vedomostí

Diskusia

- je súčasťou porád a schôdzok, cieľom je výmena názorov na daný problém. Ide o usmerňovaný rozhovor, vedie ho ten, kto vedie schôdzku. Predsedajúci schôdze ju usmerňuje, v závere zhrnie, sformuluje do uznesenia.

Diskusný príspevok

- stručný, vecný, nadväzuje na predchádzajúce

Referát

- je správa o činnosti pracovníkov kolektívu, spoloč. organizácie, záujm. klubu a pod.- obsahuje informácie a hodnotenie.

Zápisnica

- písomný záznam o priebehu schôdze, rady: dátum, miesto, prítomní, program, priebeh, uznesenie, podpis.

JAZYK V KOLEKTÍVNOM STYKU

Ústny jazykový prejav oproti písomnému má tieto rozdiely (výhody):

- ✗ kratší rozsah,
- ✗ jednoduchšiu štylizáciu aj kompozíciu,
- ✗ využíva mimojazykové prostriedky- gestá, mimiku, intonáciu.

V kolektívnom styku požívame spisovný jazyk a dodržiavame tieto zásady: presnosť, vecnosť, zdvorilosť, správne tempo reči, primeranú intenzitu hlasu, správnu výslovnosť.

ADMINISTRATÍVNY ŠTÝL A JEHO ÚTVARY

- ✗ pracovné a administratívne vzťahy od nás vyžadujú, aby sme aj sami tvorili informačné útvary
- ✗ vyjadrovanie v informačných útvaroch je **stručné, presné, vecné** – vystihuje podstatu veci
- ✗ ďalším dôležitým znakom je ich **prehľadnosť**, preto majú ustálenú formu
- ✗ musia byť **čitateľné**, preto sa píše na stroji alebo krasopisne rukou
- ✗ splnomocnenie, reklamácia, ...

1. Rozdeľte sa do skupín, každá skupina sa pokúsi pripraviť niekoľko viet o tom, s akými informáciami sa môžeme stretnúť v:

v divadle, v škole, na výstave, v publicistike, v administratívnom styku.

2. Pokúste sa dokončiť vety:

Dnes som sa rozhodol.....,

Keď nastane
tendeň, tak.....,

Mám rád/rada, keď.....

Dnes som prišiel/prišla na križovatku a
.....

3. Pokúste sa dokončiť vety:

Dnes som sa rozhodol.....,

Ked' nastane tendenň,tak.....,

Mám rád/rada, ked'.....

Dnes som prišiel/prišla na križovatku a

.....

4. Názorne – len pomocou gestikulácie, teda bez slov – predvedú jednu z nasledujúcich situácií:

- chcú si od priateľky požičať sveter
- nešťastnou náhodou ste rozbili pohár
- vonku je pekné/ škaredé počasie
- chcete zapnúť / vypnúť rádio

5. Uved'te dva slohové postupy, ktoré najčastejšie využíva administratívny štýl.

6. Navrhnite informácie o škole do skutočnej alebo imaginárnej webovej stránky školy.

ZÁVER

Našou snahou bolo priniesť všetky dôležité poznatky z konkrétnych jazykovedných oblastí a spestriť ich gramatickými cvičeniami, v ktorých sa kladie dôraz na moderný spôsob výučby. Študenti preformulujú vlastné pochopenie tematiky pod vplyvom nových informácií i spolupráce so spolužiakmi, uvedomia si, čo nové si osvojili a ktoré skutočnosti sa im potvrdili alebo ukázali ako nepravdivé, ale aj získajú predstavu o názoroch a postojoch svojich spolužiakov i učiteľa. Myslíme si, že každý študent sa môže zlepšovať a zdokonaľovať za predpokladu, že v ňom vzbudíme záujem o učenie.

Veríme, že sa nám to touto publikáciou aspoň trochu podarilo.